

6. Proekt Zakonu Ukrainy «Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo передачі права власності фермерським господарствам на земельні ділянки, надані засновникам таких господарств у постійне користування, довічне успадковуване володіння для створення та/або ведення фермерського господарства (селянського (фермерського) господарства)» від 07.02.2019 № 2679-VIII. (2019). URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=8236&skl=9.

Чепак А. О.

*здобувач кафедри земельного та аграрного права
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

ПРО ДЕЯКІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ ПРАВОВІДНОСИН У СФЕРІ ВИКОРИСТАННЯ ТА ОХОРОНИ ВОДОПОКРИТИХ ЗЕМЕЛЬНИХ ДІЛЯНОК ДЛЯ РИБОРОЗВЕДЕННЯ

У роботі проводиться дослідження правовідносин у сфері використання та охорони водопокритих земельних ділянок для риборозведення. Доведено, що правовідносини у сфері використання та охорони водопокритих земельних ділянок для рибогосподарських потреб характеризуються власною специфікою. Правова регламентація досліджуваних правовідносин здійснюється із застосуванням норм земельного та екологічного законодавства.

Ключові слова: аквакультура, риборозведення, водопокрита земельна ділянка, рибне господарство, рибництво.

The article deals with the study of legal relations in the field of use and protection of water-covered land for fish breeding. It is proved that the legal relations in the sphere of use and protection of water-covered land for fishery needs are characterized by their own specificity. Legal regulation of the studied legal relations is carried out with the application of the rules of land and environmental legislation.

Keywords: aquaculture, fish farming, water covered land, fisheries, fish farming.

У період з грудня 1990 року в Україні було запроваджено масштабне реформування земельних та аграрних відносин. Основним напрямом реформування було визначено систему сільськогосподарського землекористання, завданням якого стала трансформація аграрного сектору економіки до ринкових умов господарювання. Однак майже за 30 років здійснення реформи значна кількість проблем у сфері земельних та аграрних відносин не лише не була розв'язана, а навіть загострилася.

Відповідно до Закону України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року», сучасне використання земельних ресурсів України не відповідає вимогам раціонального природокористування. Стан земельних ресурсів України близький до критичного. На жаль, це стосується повною мірою й аграрного сектору економіки, складовою частиною якого виступає галузь рибного господарства. Так, у Загальнодержавній програмі розвитку рибного господарства України на період до 2010 року зазначається, що внаслідок економічної кризи спостерігається спад виробництва рибної промисловості та відбуваються процеси зниження його потенціалу. Відтак, роль рибного господарства у продовольчому забезпеченні держави знизилася. Через стрімке скорочення обсягів фінансування в рибному господарстві з'явилися загрозливі тенденції. Насамперед, це пов'язано з погіршенням технічного стану обладнання, швидкими темпами його зношення та виходом з ладу основних фондів підприємств. Крім того внаслідок негативно-антропогенного впливу значно скоротилися площі та зменшилася продуктивність нерестовищ в Азово-Чорноморському басейні. Інтенсивне забруднення води призвело до зменшення кормової бази, ареалу нагулу, відтворення різних видів риб та інших водних живих ресурсів, що вплинуло на різке скорочення обсягів їх вилову.

Незважаючи на критичні показники стану галузі рибного господарства, державою не було застосовано дієвих заходів щодо подолання цієї ситуації. Наразі відродження галузі рибного господарства уявляється можливим лише за умови цілеспрямованого штучного відновлення водних живих ресурсів, що передбачає здійснення діяльності з виборозведення. Звісно, що зазначений вид господар-

ської діяльності людини вимагає спеціального використання водних об'єктів, придатних для риборозведення, а також земельних ділянок під ними.

Ефективність застосування правового масиву, спрямованого на забезпечення сталого розвитку галузі рибного господарства України багато в чому залежить від точності та лаконічності юридичних формулювань, а також правильності та одноманітності вживання юридичної термінології в цій сфері правовідносин. Досліджуючи проблеми земельно-правової термінології, Т. О. Коваленко доречно зазначає, що в земельному законодавстві України протягом останніх двадцяти років відбулися певні позитивні зміни у розвитку галузевої земельно-правової термінології. Насамперед, земельно-правова термінологія збагатилася новими поняттями, що зумовлено проведенням земельної реформи, запровадженням багатоманітності земельних прав, врахуванням досвіду регулювання земельних відносин в державах різних правових систем [1, с. 433]. Поділяючи в цілому позицію вченої, зауважимо, що під впливом зазначених чинників поступово формувався понятійний апарат і галузі рибного господарства. Так, сучасна нормативно-правова база, поряд з поняттям «рибне господарство» оперує такими термінами, як «аквакультура», «рибництво», «рибальство», «риборозведення». З'ясування сутності кожного з них, а також їх співвідношення є важливим для всебічного дослідження проблеми правового забезпечення використання земельних ділянок під водними об'єктами для риборозведення. Тому з метою формування якісного та дієвого нормативно-правового механізму регулювання суспільних відносин цієї галузі народного господарства, необхідно, в першу чергу, дослідити теоретичні аспекти її правової регламентації, а також з'ясувати критерії розмежування зазначених категорій.

Загальне визначення поняття «рибальство» міститься в Законі України «Про Загальнодержавну програму розвитку рибного господарства України на період до 2010 року», відповідно до якого рибальство є підгалуззю рибного господарства, яка полягає у промислі риби та інших водних живих ресурсів у рибогосподарських водних об'єктах. Більш розширено зазначене поняття трактує Закон Укра-

їни «Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів», відповідно до якого одним з видів рибальства є любительське – безоплатне добування (вилов) водних біоресурсів у порядку загального використання, у дозволених обсягах, для особистих потреб (без права реалізації) знаряддями, дозволеними для цього правилами рибальства.

Іншим видом рибальства є промислове, яке полягає у вилученні, прийманні, переробці, зберіганні, транспортуванні водних біоресурсів, а також у постачанні палива, води, тари, продовольства для функціонування суден флоту рибної промисловості та їх екіпажів. Особливою ознакою промислового рибальства є приналежність цієї сфери діяльності до галузі сільського господарства. Варто погодитись з С. І. Марченко, яка пропонує визнати рибальство видом товарного сільськогосподарського виробництва, зауважуючи на його особливому значенні в забезпеченні продовольчої безпеки держави. Такий висновок вченої ґрунтується на законодавчому закріпленні правового статусу суб'єктів, діяльність яких пов'язана з промисловим виловом водних біоресурсів на водних об'єктах загальнодержавного значення, товаровиробниками сільськогосподарської продукції [2, с. 38, 39].

З аналізу наведених законодавчих норм випливає, що здійснення рибальства не передбачає поповнення запасів водних біоресурсів у рибогосподарських водних об'єктах (штучного риборозведення, вирощування тощо). Разом з тим, з метою забезпечення сталого розвитку рибного господарства України, правове регулювання рибальства має здійснюватися у поєднанні з аквакультурою, рибництвом та риборозведенням. Адже забезпечення розвитку лише однієї зі складових рибного господарства – рибальства або рибництва, призведе, з одного боку, до виснажливого використання водних живих ресурсів, або, з другого боку, – до занепаду України як морської держави у галузі рибного господарства.

До сфери сільського господарства законом віднесено також інші види діяльності, що складають рибогосподарську галузь – аквакультуру, рибництво та риборозведення.

Термін «аквакультура» (лат. aqua – вода; cultura – вирощування, догляд) вперше було застосовано у 1975 році при тлумаченні понят-

тя «океанологія» у третьому виданні «Великої Радянської енциклопедії». Тлумачився він як розведення і вирощування водних організмів (риб, молюсків, ракоподібних, водоростей) у контрольованих умовах для підвищення продуктивності водних об'єктів [3, с. 62, 63]. Сьогодні поняття «аквакультура» є основоположним для Закону України «Про аквакультуру» від 18 вересня 2012 р. № 5293-VI і трактується як сільськогосподарська діяльність зі штучного розведення, утримання та вирощування об'єктів аквакультури у повністю або частково контрольованих умовах для одержання сільськогосподарської продукції (продукції аквакультури) та її реалізації, виробництва кормів, відтворення біоресурсів, ведення селекційно-племінної роботи, інтродукції, переселення, акліматизації та реакліматизації гідробіонтів, поповнення запасів водних біоресурсів, збереження їх біорізноманіття, а також надання рекреаційних послуг.

Наведене в спеціальному Законі визначення вміщує в собі перелік видів сільськогосподарської діяльності: виробництво кормів, ведення селекційно-племінної роботи, надання рекреаційних послуг. Окреме місце серед цього переліку посідає діяльність з риборозведення – штучного розведення, утримання та вирощування об'єктів аквакультури, відтворення біоресурсів. Поняття «рибництво» у чинному законодавстві вживається як синонім до поняття «аквакультура».

Правовідносини у сфері використання та охорони водопокритих земельних ділянок для рибогосподарських потреб характеризуються власною специфікою. Їх існування зумовлене, в першу чергу, специфічним комплексним об'єктом, з приводу якого вони складаються. Таким об'єктом слід вважати єдиний природно-антропогенний виробничий комплекс, до складу якого включено земельну ділянку водного фонду та рибогосподарський водний об'єкт (природний або штучно створений). З огляду на особливий характер об'єкта, правовідносини у сфері використання та охорони водопокритих земельних ділянок для потреб риборозведення також мають водно-земельну природу. Тобто ці відносини регулюються як водним, так і земельним законодавством. Правова регламентація досліджуваних правовідносин в частині забезпечення раціонального водокорис-

тування та охорони водних об'єктів здійснюється із застосуванням норм екологічного законодавства, оскільки комплексний характер галузі екологічного права передбачає включення водних відносин до складу екологічних правових відносин.

ЛІТЕРАТУРА

1. Коваленко Т. О. Реалізація принципу законності в регулюванні земельних відносин в Україні: проблеми законодавчого забезпечення: монографія. Київ: Правова Єдність, 2017. 627 с.
2. Марченко С. І. Правові засади рибальства як виду товарного сільськогосподарського виробництва в Україні. *Правові проблеми державно-приватного партнерства в умовах євроінтеграції*: матер. Міжнар. конгресу, присвяч. 20-річчю Нац. ун-ту «Одеська юрид. академія» (м. Одеса, 2–4 червня 2017 р.). Одеса: Юрид. літ., 2017. С. 36–40.
3. Шаляпин Г. О Проблемы определения понятия «аквакультура» в международном и национальном праве. *Российский юридический журнал*. 2011. № 2. С. 62–63.

REFERENCES

1. Kovalenko T. O. (2017). Realizatsiia pryntsypu zakonnosti v rehuliuванні zemelnykh vidnosyn v Ukraini: problemy zakonodavchoho zabezpechennia. Kyiv: Pravova Yednist [In Ukrainian].
2. Marchenko, S. I. (2017). Pravovi zasady rybalstva yak vydu tovarnoho silskohospodarskoho vyrobnytstva v Ukraini. *Pravovi problemy derzhavno-pryvatnoho partnerstva v umovakh yevrointehratsii: mater. Mizhnar. konhresu, prysviach. 20-richchiu Nats. un-tu «Odeska yuryd. akademii» (m. Odesa, 2 – 4 chervnia 2017 r.) - Legal problems of public-private partnership in the context of European integration: Proceedings of the International Congress*. Odesa: Yuryd. lit., 36–40 [In Ukrainian].
3. Shalyapin, G. O. (2011). Problemy opredeleniya ponyatiya «akvakultura» v mezhdunarodnom i natsionalnom prave. *Rossiyskiy yuridicheskiy zhurnal – Russian Law Journal*, 2, 62–63 [In Russian].